

KIRJA-ARVIO:

UUSINTAPAINOSTEN ERIKOISLAATUINEN TENHO

Simonsuuri, Lauri 2006: Kansa tarinoi. Tutkielmia kansantarinoiden salaperäisestä maailmasta. Suomen kansan henkinen perintö. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 174 sivua. [Toinen painos. Saatesanat Irma-Riitta Järvinen.]

Kaarina Koski

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura on juhluvuonaan aloittanut uudelleen vanhan klassikkosarjansa *Suomen kansan henkinen perintö*. Sen uudeksi avaukseksi otettiin toinen painos Lauri Simonsuuren vuonna 1950 ilmestyneestä kirjoituskokoelmasta *Kansa tarinoi*. Simonsuuren esipuheen jo kellastunutta retoriikkaa mukaillen ”sarjan teoksista välittyä suomalaisen hengenperinnön runsaus ja sen erikoislaatuinen kauneus ja tenho”. Lause ja siitä huokuva tunnelma vievät meidät aikaan, jolloin monet merkittävät näkökulmat olivat vasta idullaan – tai ainakin teoreettisesti eksplikoimattomia – ja sekä teoreettinen että aatteellinen ilmapiiri olivat toisenlaiset kuin nyt. Kymmeniä vuosia vanhan tutkimuksen uusintapainos on kannanotto: tehdyn työn arvoon uskotaan yhä. Lukija saa rauhassa etsiä menneiden paradigmojen ja niitä myötäilevän terminologian katveesta tuoreina säilyneet näkökulmat, joiden määrä saattaa yllättää. Nyt kentältä jo hävinneiden aineistojen kohdalla on merkittävää, että tutkijoiden omakohtaiset havainnot koskevat perinnettä myös oikeassa käyttöyhteydessään – olkoonkin, ettei näistä kontakteista heränneitä ajatuksia ole välttämättä nostettu tutkimusanalyysin pohjaksi. Kateellisina olemme jo muutaman vuoden seuranneet, kuinka paljon virolaiset ovat ottaneet vastaavista klassikoistaan uusintapainoksia 1990-luvulta lähtien. Suomalaisen folkloristiiikan vanhojen klassikoiden saatavuuden heikettyä elämme toivossa, että sama tapahtuisi meilläkin.

Simonsuuren kokoelman 26 lyhyttä tutkielmaa on kirjoitettu yleistajuisiksi, mutta osa on muokattu kirjoittajan aikaisemmin julkaistuista tieteellisistäkin artikkeleista (katso Laiho 1939; 1940; 1941). Tutkielmista kaksi ensimmäistä, ”Tarina elää” ja ”Pyhät kirjat tarinaperinteen tukena”, taustoittavat tarinankerronnan ja niihin suhtautumisen henkistä ja hengellistä taustaa 1950-luvulle tultaessa. Loput 24 tarkastelevat suppeampia tarinoihin liittyviä ilmiöitä tai yksittäisiä tarinatyyppejä tai motiiveja. Esimerkiksi ”Luusuu huutaa ja iso härkä mörää” käsittelee ylikuonnollisten

olentojen kielenkäyttöä, ”Kangashauki” taas rakentaa yleiskuvaa käärmeisiin liittyvästä perinteestä. Omat lukunsa on silmäkääntäjistä, voimamiehistä ja rosvoista. Esseet eivät rajaa kohdettaan pelkkiin tarinoihin: kokoelman viimeinen kirjoitus, pääskyselä kertova ”Vapahtajan lintu”, käyttää aineistonaan legendoja, syntytaruja, linnun äänen jäljittelyjä, sananlaskuja ja uskomuksia.

FOLKLOREA, EI SIIS TOTTA

Lauri Simonsuuren (1910–1964) tarina-asiantuntemus perustui sekä laajojen aineistojen hallintaan että henkilökohtaiseen kertojien ja kerrontatilanteiden tuntemukseen. Arkistossa hän luokitteli Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraan 1930-luvulta alkaen kertyneet laajat tarina-aineistot ja laati suomalaisten uskomustarinoiden tyyppiluettelot ulkomaisia esikuvia silmällä pitäen. Tätä tietämystä vasten jokainen kertomus ja sen motiivisto asettuvat kansallisiin ja kansainvälisiin kehyksiinsä vastaavien tyyppien ja motiivien rinnalle. Simonsuuren yhtenä tavoitteena olikin osoittaa, kuinka syvällä kansainvälisessä perinteessä suomalaisen tarinan juuret ovat. Olipa kysymyksessä sitten silmäkääntäjä Kuikka-Koponen tai kuuluisa voimamies Töysän Tohni, heidän hurjimmat tempunsa osoittautuvat samoiksi kuin muuallakin eurooppalaisessa kertomusperinteessä. Useissa tutkielmissaan Simonsuuri osoittaa, kuinka sama erikoinen tapaus sijoitetaan tusinalle eri paikkakunnalle: perinteeksi tunnistaminen paljasti samalla, ettei kerrottu ollutkaan siellä todella tapahtunutta. Tältä pohjalta syntyvä käsitys folkloresta ”ei-totena” on käynyt myöhemmin jopa rasisiteeksi tutkijoille, jotka pyrkivät tarkastelemaan perinnettä myös tositapahtumien ja omien tunteiden välittäjänä. Tapausten paljastaminen kansainvälisiksi motiiveiksi sivuuttaa tarinan merkityksen ja totuusarvon niille ihmisille, jotka yhdistävät kertomusmotiivit omaan elinpiiriinsä. Kansainvälisten aiheiden tunnistamista ei sinänsä silti sovi väheksyä: niiden vaikutus kerrottuun ja miellettyyn todellisuuteen on sekin kiinnostava kysymys. Näkökulmien kehitys kuluneiden vuosikymmenien aikana ei siis välttämättä vie arvoa vanhalta pohjatyöltä vaan rakentaa sen päälle.

Simonsuuri oli yksi niistä laajojen aineistojen taitajista, jolla oli kontakti myös kertojiin. Kokoelman avaustekstissä ”Tarina elää” hän tarkastelee yleisellä tasolla tarinoiden merkitystä kertojille. Hän kuvailee uskomustarinoiden kuulijoihinsa tekemää vaikutusta sekä uskoa tarinoiden kuvaamiin tapahtumiin ja olentoihin. Se on erityisen kiinnostavaa, koska tarinoiden mukana ei aikoinaan tallennettu kertojan arvioita, saati tietoa niiden vastaanotosta yhteisössä. Simonsuuri siteeraa kuvauksia, joissa uskomustarinoiden herättämän pelon vallassa tulkittiin varjojen häilähdykset tai lintujen äänetkin ylikuonnollisiksi olennoiksi. M. Tiitisen arvio Pielavedeltä vuodelta 1934 oli, että kolmasosa sydänmaitten asukkaista otti tarinat vakavasti, kolmasosa epäroï ja kolmasosa suhtautui niihin huumorilla. Vielä 1950-luvulla uskomista lähestyttiin tutkimuksessa yksiselitteisempänä ilmiönä kuin nyt, vaikka Simonsuuren esimerkit viittaavatkin sen tilannesidonnaisuuteen: pimeässä kummitusjutut tuntuivat todemmilta kuin valoisan aikaan.

Simonsuuren näkemys oli, että tarina tahtoo kertoa totuuden eikä leviäisi pelkän juonellisen kiinnostavuuden varassa ilman uskoa. Vakavien tarinoiden muuttuminen huviksi ja ajanvietteeksi sekä vanhojen tarinoiden päättäminen luonnolliseen selitykseen merkitsi Simonsuurelle tarinan degeneraatiota. Se, että tarinat jossakin muodossaan yhä elävät 2000-luvulla, perustuukin osittain uudistuksiin tarinan genren määrittelyssä (esimerkiksi Dégh & Vázsonyi 1971, 282, 299–302; Tangherlini 1990, 385). Simonsuuren tekstiä lukiessa herää ajatus, että uskomustarinoiden merkityksen vähenemisen voisi katsoa liittyvän yhteen yleisemmän maallistumisen kanssa. Simonsuuri korostaa, että tarinoiden maailmankuva oli pitkälti kristillinen ja että kirkko ja hartauskirjallisuus osaltaan vahvistivat tarinoiden kuvastamaa kansanuskoa. Näin argumentoivat useat Simonsuuren tapaamat vanhukset: metsänhaltijaan on syytä uskoa, koska siitä kerrotaan katekismuksessakin. Näkemys kansanuskon kristillisyydestä on saanut tukevampaa jalansijaa kansanuskon tutkimuksessa vasta myöhemmin, kun painopiste on siirtynyt muinaisuskon rekonstruoinnista aineistojen keruuaikaa koskeviin synkronisiin analyyseihin ja kristillinen maailmankuva on hyväksytty osaksi tutkimuskohdetta. Tämä näkyy esimerkiksi Laura Starkin (2002) ja Camilla Asplundin (2004) tutkimuksissa.

VANHASTA UUTTA

Vanhojen tutkimusten lukeminen uudestaan opettaa meille parhaimmillaan jotakin omastakin tieteellisestä ajattelustamme. Miksi osa vanhoista näkökulmista ei enää kelpaa meille? Entä olemmeko hylänneet niiden mukana myös sellaista, mille olisi käyttöä? Simonsuuren esseekokoelmassa viehättää lisäksi hänen laaja aineistojen tuntemuksensa – monellako tutkijalla enää on mahdollisuus istua aineiston parissa kuukausia, jopa vuosia? – sekä aidot silminnäkijän havaintonsa. Simonsuuri todellakin oli paikalla, kun näitä tarinoita vielä kerrottiin, ja hän oli lukenut ne kaikki.

Ja lopuksi: vaikka oma lukumotivaatio perustuisi tieteelliseen intressiin, koskaan ei ole pahitteeksi vaikka kirja olisi myös kaunis. Tämä on! Teoksen ulkoasun suunnittelija Laura Savioja on käyttänyt sarjan vanhasta logosta löytyvää tähteä ja kauniita, maanläheisiä värejä. Folklorea tuntematonkin kirjojen ystävä saattaa ostaa kirjan sen herkullisen ulkonäön vuoksi – ja saada kylkiäisinä tietoa kansallisesta kulttuuristamme. Sitä minä sanon onnistuneeksi strategiaksi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta, jonka toiminta-alaan tällaisen tiedon levittäminen kuuluu.

KIRJALLISUUS

ASPLUND INGEMARK, CAMILLA 2004: *The Genre of Trolls. The Case of a Finland-Swedish Folk Belief Tradition*. Åbo: Åbo Akademis Förlag.

DÉHG, LINDA & ANDREW VAZSONYI 1971: Legend and Belief. – *Genre* 4(3): 281–304.

LAIHO, LAURI 1939: Raamattu, katekismus ja virsikirja tarinatraditiomme tukena. – *Virittäjä* 43: 68–81.

— 1940. Yliluonnollisten olentojen peittosanastoa ja salakieltä. – *Kotisentu* 1: 88–89.

— 1941. ”Räpylä-Niiranen”, pohjoissavolainen paikallistarina. – *Kalevalasenran vuosikirja* 20–21: 154–175.

STARK, LAURA 2002: *Peasants, Pilgrims, and Sacred Promises. Ritual and the Supernatural in Orthodox Karelian Folk Religion*. Studia Fennica Folkloristica 11. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

TANGHERLINI, TIMOTHY 1990: ”It happened not far from here...”: a survey of legend theory and characterization. – *Western folklore* 49: 371–390.

FM Kaarina Koski on folkloristiikan jatko-opiskelija Helsingin yliopistossa.